

Dr. Windisch Ferencné sz. Kozics Edit saját kezűleg írott önéletrajzi „vallomása”.

1915-ben születtem Csurogon, a Bácskában, akkor még magyarföldön. Trianon után Édesapám – mint akkor jómódú csurogi ügyvéd és igen agilis magyar hazafi, az akkori budapesti Magyar Kormánnyal egyetértésbe, megbízásából vállalta, hogy megszervezi az elcsatolt Vajdaságban rekedt magyar bírák, jegyzők, stb., - akik fizetés, ill. megélhetőségi lehetőség nélkül maradtak – a szintén ottmaradt földbirtokos vagy más tehetősebb magyarok által anyagi segítségben részesüljenek. A Magyar Kormány a maga részéről vállalta, hogy mindezt majd megtéríti. Miután Édesapám egy ideig Csurogon túszként is fogva volt, kiszabadulva, családotul egy közeli, Temerin nevű községbe költözött. A Csurogon maradt össz-vagyonunk, nagy ház, kert, kocsí, lovak, földek – s ennek ellenértékét is szétszította a rászorulóknak. – 1921-ben Édesapám beteg lett ott Temerinben /az akkor Spanyol-infl./ és a tüdejében víz, vagy genny jelentkezett, amit le kellett volna szívatni. Ott ezt nem lehetett. Ekkor még a vasúti összeköttetés a háború után még nem állt vissza, s így Édesanyám valamilyen parasztszekéren ment be Zsablyára, a járási székhelyre, s kiváltotta hármunk számára a Magyarországra szóló útlevelet.

Amikor a szekér Zsablyáról Temerinbe visszafelé tartott, kukoricás földeken át vezető úton, a kocsit utólérte két szerb lovas csendőr és elvette Édesanyámtól a kapott útleveleket. Temerinbe pedig jött egy végzés, hogy hármunkat Csurogra internálnak, s harmadnap délután 3-ig el kell hagynunk Temerint. A kijelölt napon délelőtt Édesanyám nyílt árverést kért, amelyen a zongorától a tányérokig mindent kénytelen volt eladni. Szállító eszköz ugyanis nem volt, csak egy parasztszekér, amelyen a már alig járni tudó Édesapám, Édesanyám és én, és a még a kocsira ráférő holminkkal mentünk át Csurogra. /1921. aug. 15/. Egy tervezett malomépítkezés nagy területén állt, talán felvonulási helyiségnek szánt, faajtós – zár és kilincs nélküli – egyetlen szobafélébe kerültünk. A helységben, Csurogon nem volt sem orvos, sem gyógyszertár – semmiféle, legalább láz- vagy fájdalomcsillapító gyógyszer. A helységet elhagynunk nem volt szabad, senki sem jött hozzánk /nem mertek, vagy tilos volt. A kapun sem volt a telepen kilincs; ki kellett a sarnírokból emelni, majd visszahelyezni/. Így kellett kivárnunk hat hetet, míg Édesapám tüdejében annyira felgyülemlett a víz, vagy a genny, hogy magától megfuldat. A halott Édesapámmal, majd a ravatalával, Édesanyám és én még két napot töltöttünk ott együtt. Halálának napja 1921. okt. 1. 53 éves volt. A csurogi rom.kat. temetőt – a II. világháború után – a visszajött szerbek – disznókkal feltúrárták, /hogya magyaroknak ott sem legyen nyoma”, Abban a temetőben volt Édesanyám anyjának, a Rezucha Nagyanyámnak sírja is. Majd itt található e háború utáni – állítólag legnagyobb – magyarokkal feltöltött tömegsír a Bácskában /kb. 700 fő – Rádiónk, TV-nk ismételtlen foglalkozott ezzel/...

Hogy a „Kozics” családi vezetéknevünkől kifolyólag az életemben milyen kihatások voltak, kellett az előbbieket leírnom. A internálási és még további kínzó körülmények alatt /szerencsére?/ a négy gyermek, testvér közül csak én voltam Édesanyámmal. hogy Ő, 42 éves korával hogy bírta az egészet? Külön nagy tisztelet és hála neki – soha egy zokszót, vagy könnyet nála nem láttam, ill. hallottam.

1921-ben közvetlen Édesapám okt. 1.-i halála előtt lettem 6 éves. November elején Édesanyám elvitt a magyar iskolába beíratni. Ekkor hivatalosan a tudomására juttatták, hogy „-ics, -vics” végződésű névvel kizárólag a szerb tanítású iskolába íratható be, és csak oda vettek fel. /akkori nemzetiségi politika fogása/. A családunkban egyikünk sem tudott egy szót sem szerbül; bekerültem egy számomra érthetetlenül beszélő osztályba, ahol már harmadik hónapja cirill betűkkel tanulták az ABC-t. ..

Eleve valamit tisztázni kell: az eredeti Jugoszláviában

1. A horvátok, Bunyevácok /rom. kat./ a hasonlóan végződő, eléggé szokásos neveket fonetikusán „-ics, -vics” ként írják, ejtik, latinbetűkkel írva /ahogyan ők szoktak írni/ „ic, vic”, ami cirillbetűvel „-u; -bu”-
2. A szerbek /ortodox görög keleti, pravoszlávok/: magyarul fonetikusán : „-ity; -vity”; latin betűkkel „ic, vic”, cirilül „-uh; -buh”. /A latin írásban a horvátoknál a „c” fölött „v”-szerű ékezet van, a szerbeknél pedig a „c” fölött csak egy vesszőszerűség van.

Tekintettel arra, hogy a Vajdaságba főleg szerbek települtek be és nagyrészt ilyen végződésű nevük volt, az én vezeték nevem . a horvátosnak megfelelő – végződés alakja mindig kitűnt a többi közül /nem emlékezem, hogy a tanulmányaim alatt /16 év/ /Csurog-Versec-Belgrád/ ilyen végződéssel levő kolléga nevével találkoztam volna. Ha elírták – visszajavítottam. A ellenállási mozzanatot természetesen még elősegítette, hogy a „nemzetiség, anyanyelv” rovatban mindig „magyar” szerepelt részemről. Családunk, Édesapám egykori sorsát a Bácskában, félárvaságom okát sosem mondtam el nekik, de egy bizonyos dac, mondjuk félelem is, mindig élt bennem. Mondhatom, hogy az utóbbi később az Anyaországban is elkísért.

Talán még érdekes lenne a leszármazottak számára:

Versecről 1938-ban kaptam állást a Szabadkai Fiúgimnáziumba, ahol 1939-től ügyvezető titkár is lettem /főleg vállaltam, hogy ott maradhassak/. Felkeresve a rokonságot, 2-3-szor voltam az Osztrogonácéknál; szerény otthonukban az Édesanya és Teréz lánya volt, s kellemesen elbeszélgettünk.

Folytatás a nevemmel és az u.n. Anyaországgal kapcsolatban: 1941 Bácska visszacsatolása. Elmenekülésekor a régi igazgató – mint az addigi ügyvezető titkárnak, ideadta az épület és a kassza /falba épített/ kassza kulcsait. Az iskola nagy, kétemeletes épületét átmenetileg lefoglalta a magyar katonaság. Pár nap múlva bementem a gimnázium épületébe, keresve a parancsnokot. Bemutakoztam, kérve, hogy semmit ne törjenek fel, kinyitottam a nagy, falba épített kasszát, hogy lássák, csak iratok vannak benne. Megmondtam, hogy a kulcsok nálam vannak, és megadtam a címetet. Valóban nem bántottak semmit. Egyszer jött a nevemre, címemre, hivatalos pecséttel egy katonai parancs az ott megismert fiatal parancsnoktól, hogy ekkor, és hol jelenjek meg – két mozijegyet vett volt. Próbált is udvarolgatni. Miután nemsokára kiürítették az iskolaépületet, a megmaradt két öreg és velem együtt még egy fiatal magyar nemzetiségű tanár, bejártunk megint az iskolába, tenni-venni.

A magyar Déli-Hadsereg parancsnoksága Szabadkán székel., s a Parancsnokságnak volt egy u.n. polgári részlege, amelyben a budapesti Minisztériumok voltak képviselve, ezek hatáskörének rendezésére. Az iskolák így az u.n. Oktatási Kirendeltséghez tartoztak. Egyszer megjelent a Gimnáziumunkban Budapestről egy főosztályvezető /Siménfalvy?/, érdeklődött erről-arról. Egyszerre, váratlanul nekem szegezte a kérdést: „Mikor, és mennyi idő alatt tanulta meg a magyar nyelvet?” A kérdés erősen mellbe vágott, de fékezve az indulatom, uri módon csak annyit mondtam: „Egy-egy kisgyerektől függ, hogy mikorra tanulja meg az anyanyelvét.” Erre talán észbe kapott és elhallgatott. – Később, amikor Budapesten én is a Minisztériumban voltam, alkalom adódott, hogy elbeszélgessek vele. Emlékeztettem e kérdésre, és visszakérdeztem: „Az u.n. Anyaországból jöve, hogy tehetett fel ilyen kérdést az önhibáján kívül elcsatolt, s kisebbségi sorban végigsínylődő magyarnak?” A családunk tagjait még otthon is igen büszkének tartották. A kollégáim, ismerőseim még hozzátették, hogy nem tudok felejtetni. Itt annyiban volt igazuk, hogy a bántásért előbb-utóbb visszafizettem, ha lehetet backhenddel. Persze, míg egyedül álló – tartoztam magamnak ezzel. Amióta családom vagyok – féltve a gyermekeimet – kénytelen voltam, ill. vagyok, magamat ebben fékezni.

A Magyar Hadseregnek Bácskába való 1941-es bejövetele után, alig egy hónapon belül, engem katonai paranccsal berendeltek az említett közoktatási részlegéhez, melynek főnöke

vitéz Nagy Iván, min. osztálytanácsos volt és mellette két, ugyancsak Budapestről két beosztott előadó. Én voltam az egyetlen bácskai, volt kisebbségi magyar, akit oda berendeltek. Feltehetőleg, hogy mint szabadkai, közel 1.500 tanuló, 36 osztályos, 60 tanerős gimnázium addigi ügyvezető-titkára, feltételezték, hogy a magyar, bácskai tanerők közül, jól ismerem a szerb oktatási törvényeket, szabályokat, ami az átmenethez nagyon kellett. Az Oktatási Hivatal szobájának szomszédságában volt a budapesti Igazságügyi Minisztériumból kiküldött részleg. Ennek vezetője volt dr. Windisch Ferenc, min. osztálytanácsos, aki ezt megelőzően ezt a feladatot már Erdélyben sikeresen végezte el. Itt és ekkor ismerketünk meg vele, aki később a férjem, ill. gyermekeim Édesapja lett. A főnököm vitéz Nagy Iván elvált ember volt, s mindkettőjünkkel megfelelő hangnemű, barátságos hanfulat fejlődött ki. Az ebéd közös volt az egész katonai Parancsnoksággal, s talán kissé furcsa volt, hogy egy-két titkárnői beosztásban levő nőkn kívül, mint diplomás és komoly beosztásban lévő nő, a vezető beosztású férfiak között voltam. Főleg talán, hogy némi idő után, a hivatali idő után, az igazságügyi vezető kísért el, vagy sétáltunk együtt. Egyik napon, a hivatali idő végén, a főnököm váratlanul megkérdezte, hogy van-e valahol rokonom, s mi a neve, hol van? Eszembe jutott a Budapesten élő unokabátyám, aki ott ügyvéd, s tudván, hogy ő még a Telefonkönyvben is használja az előnevet, bementem: „nemespodhragyi Kozics Zoltán dr. ügyvéd”, amit ő fel is jegyzett. Másnap délelőtt egyedül voltam az Oktatási Osztályon, amikor bejött feltehetően a Parancsnok titkárnője és kereste: „Kecskés Editet”. Én egyszerűen azt válaszoltam neki, hogy én „Kozics Edit” vagyok itt, itt nincs Kecskés Edit nevű. Tovább ezzel nem foglalkoztam, mivel az illető szó nélkül távozott erre. A munkaidő a hivatalunkban kétrészes volt, hosszabb déli szünettel. Így délben elmentem a megbeszélte kezelésre az öreg fogorvosomhoz.

A fogorvos beszélgetés közben, váratlanul megkérdezte, tőlem, hogy mindig ez volt-e a vezetéknevem? Mondtam, hogy természetesen, de van még hozzá egy nemesi előnevem is. Leírnám-e neki? Szívesen meg is tettem, az előnévvel együtt. Visszamenve a hivatalba, a délutáni időszakra, átvillant az agyamon, hogy 24 órán belül már harmadszor forog valami a vezetéknevem körül. Gyanút fogva, a hivatalba egyedül érkezve, felhívtam a Gimnáziumot, és kértem, hogy az altiszt, - aki engem nagyon becsült és tisztelt - hozza be a Parancsnokságon lévő irodámba egy bizonyos, 1880-as évre szóló iskolai anyakönyvet, amit ő meg is tett. Ugyanis a Gimnáziumban, nagy rendben egyforma díszkötésekben megvoltak a múlt századból eredő magyar Anyakönyvek, az akkori diákok eredeti évvégi bizonyítványai. Emlékeztem, hogy egykor, azokban lapoztam, és megtaláltam édesapám és testvéreinek bizonyítványait, mint egykori ottani magántanulóknak. A behozott Anyakönyvben, a gyorsaságban ugyancsak a nagybácsim, „nemespodhragyi Kozics Zoltán” anyakönyvezett bizonyítványát találtam meg, a Nagyszüleim nevével is. (... István ügyvéd, és Varga Mária), mint szülőkkel. E tanuló az előző napon a főnökömnek lediktált nevű, ugyancsak Zoltán, unokatestvérem apja volt. – Felépítve a történetet, derengett bennem, hogy délelőtt a nálam keresett „Kecskés Edit” ravaszul kiagyalt trükk lehetett, mert szerbül „Koza” magyarul „kecskét” jelent, s feltételezik, hogy én Kecskésről Kozicsra szerbesítettem a nevemet. Később kiderült, hogy valami feljelentés alapján a nevem szerbesítését a tanárrá kinevezésem érdekében tettem volna.

Akkor délután, a hivatalba beérkező főnökömet, Nagy Ivánt, a nyitott Anyakönyvben, a Nagybácsim bizonyítványára mutatva, fogadtam, mondván, hogy valószínűleg a z 1880-as években valószínűleg nem az én későbbi nevem érdekében szerbesített más akkor a nevem. Megmondtam neki, hogy a család ilyen névvel kb. a XIII. században kapta a magyar nemességet és saját családi címerünk is van. Egyúttal megemlítettem neki, hogy az ő és a szomszéd szobában lévő igazságügyi főnöktől eddig részükről irányomban mutatott barátság alapján elvártam volna, hogy figyelmeztettek volna, hogy baj van a nevem körül. Nem tagadta, hogy tudták. Ekkor. elővéve a régi büszkeségemet, amellyel egyszer a nevem és

magyarságom miatt a szerbek alatt annyit kellett túrnöm és harcolnom, kijelentettem: „Ha az általunk, eddig kisebbségben kínlódó lenti magyarokat az általunk álmoként várt u.n. Anyaország ilyen bizalommal kezel és fogad be, nagyon köszönöm az állást, de ezennel lemondok róla, hogy ne kelljen bajlódniuk velem. Igyekeztem a délutáni hivatalos idő leteltéig nyugodtan tartani. és úgy kijutni az épületből, hogy ne találkozzak a szomszédban lévő igazságügyi vezetővel, aki azidőben már hazakísérve sétálni szokott velem azon a főutcán, amelyre az albérleti szobám is nézett. Egy igen kedves, egy ügyvéd idősebb özvegyénél laktam. Hazaérve bezárkóztam, és kitört rajtam a leírhatatlan keserűség. Ez az egész mélyebben bántott, mint egykor a szerb család általi leprás magatartás, amikor Édesapám nevét védtem. Bolyongva a szobámban, láttam az ablakon át, hogy az igazságügyi részleg vezetője, aki elől hazaszöktem, szemben sétál, s integet, hogy jöjjen le. (Ez W. Ferenc volt, az udvarlóm, rövidesen vőlegényem, majd férjem és gyermekeim Édesapja.)Egy idő múlva, persze kisírtan, lementem. A közeli cukrászda egyik sarkába behúzódva, nagyjából elmondtam neki a családunk múltját, az internálást, Édesapám korai halálra kínzását, stb.) Persze ő is tudta, hogy a nevemmel kapcsolatban milyen feljelentés van. Másnap reggel – a hivatalba menet előtt – elhoztam az u.n. hivatalos Szolgálati Lapomat. Ez, egy ív nagyságú, több oldalból álló füzet volt (még ma is nálam van), fényképpel ellátott, nyomtatott igazolás volt, melyet a szolgálatba lépésemkor, 1938-ban, saját kezűen, persze a hivatalos cirill írással töltöttem ki. A fedőlapnak kb. a 3. sorában volt a „Nemzetisége” kérdés, s ahová önkezűen írtam be, hogy „Madjarica” = magyar nő. A szót aláhúzva odaadtam a Szolgálati lapot a főnökömnek, aki ezt, az 1880-as Anyakönyvvvel együtt gyorsam bemutatásra elvitte. /Kat. Parancsnokság, elhárítás, vagy hova, nem tudom.

A családi névhez még egy toldalék: 1950-60 körül híre ment, hogy az idegen országból származó diplomájukat a pedagógusoknak honosítania kell. Tartottam tőle, hogy a szláv hangzású nevem, és a belgrádi diplomám alapján szerbnek nyilvánítanak. Az előnévről mélyen hallgatni kellett volna, nehogy „osztályidegenként” kitegyenek, s még gyermekeim is hátrányt szenvedhettek volna, az akkor éppen jóindulatúnak nem mondható igazgatóm által. Szerencsére e rendelkezést a diplomák körül – törölték. – Ennyit a középeurópában élő magyarok életéről....